

M E D E D E L I N G

Op platanen overwinterende lieveheersbeestjes

De schors van platanen (*Platanus spec.*) zit relatief los, zodat gemakkelijk grote stukken kunnen worden verwijderd (schillen). Insecten kunnen gemakkelijk onder half los zittende stukken schors kruipen en daar overwinteren. In de periode januari tot maart 2017 zijn in Zuid- en Midden-Limburg circa 160 groepen platanen bekeken op het voorkomen van overwinterende wantsen (AKKERMANS, 2017). Hierbij was ook het grote aantal overwinterende lieveheersbeestjes (Coccinellidae) opvallend.

Overwinterende soorten

In totaal zijn 13 soorten lieveheersbeestjes gevonden, waarvan drie op meer dan 10% van de locaties [tabel 1]. Het meest opmerkelijk is de veelvuldige aanwezigheid van het Harlekijnlieveheersbeestje (*Harmonia quadripunctata*) en het Vloeivleklieveheersbeestje (*Oenopia conglobata*). Van beide soorten is bekend dat ze onder schors van naald- en loofbomen overwinteren (NEDVĚD, 2015). Het Harlekijnlieveheersbeestje is 33 keer op plataan aangetroffen, met name in Zuid-Limburg. Er werden één tot enkele overwinterende dieren bij elkaar gevonden [figuur 1]. In de zomermaanden huizen Harlekijnlieveheersbeestjes vooral op naaldhout. Naaldhout komt echter weinig voor in Zuid-Limburg, wat het opvallend maakt dat de soort hier toch op veel plaatsen overwinterend te vinden is onder de schors van plataan. De soort was in de periode 1900-1999 in Zuid Limburg uit twaalf uurhokken bekend; na 2000 betrof dit nog slechts vijf uurhokken (CUPPEN *et al.*, 2017). Deze schijnbare daling vond plaats ondanks het meer gericht zoeken naar lieveheersbeestjes in 2015 en 2016 in het kader van een atlasproject. Inventarisatie van het winterhabitat begin 2017 leverde voor het Harlekijnlieveheersbeestje 14 bezette uurhokken op, waarvan 13 nieuw voor de periode na 2000 [figuur 2]. Door de stijging in presentie van vijf naar 18 uurhokken ligt de aanwezigheid na 2000 boven het niveau van voor 2000. Van een schijnbare achteruitgang blijkt dus geen sprake, integendeel.

Een andere regelmatig aangetroffen soort is het Vloeivleklieveheersbeestje. Deze soort overwintert soms in grote groepen [figuur 3], tot wel 50 stuks bijeen. Van het Vloeivleklieveheersbeestje werd tot voor kort nog aangenomen dat het grotendeels afwezig was in Zuid-Limburg (CUPPEN *et al.*, 2015). De aanwezigheid op platanen past in het recente verspreidingsbeeld (CUPPEN *et al.*, 2017).

De derde regelmatig onder het schors aangetroffen soort is het Aziatisch lieveheersbeestje (*Harmonia axyridis*). Gezien het algemene voorkomen van deze soort in stedelijk gebied (AKKERMANS, 2016), waar juist ook de platanen staan, verbaast dat niet.

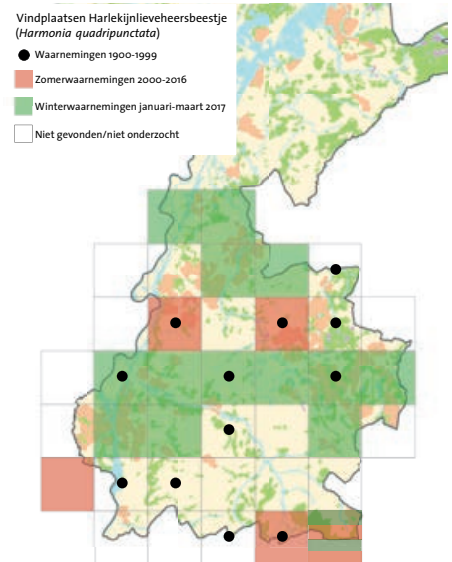
De andere tien soorten [tabel 1] zijn slechts incidenteel, meestal so-

FIGUUR 1
Harlekijnlieveheersbeestje (*Harmonia quadripunctata*) op plataan (foto: Reinier Akkermans).

FIGUUR 2

Toename van het aantal uurhokken waarin het Harlekijnlieveheersbeestje (*Harmonia quadripunctata*) is aangetroffen ten gevolge van het platanenonderzoek (zwarte stip = waarneming 1900-1999; rood = zomerwaarneming 2000-2016; groen = winterwaarneming januari-maart 2017; blanco = niet onderzocht/niet gevonden).

FIGUUR 3

Een groepje Vloeivleklieveheersbeestjes (*Oenopia conglobata*) overwinterend bijeen (foto: Reinier Akkermans).

litair, vastgesteld. Alleen het Behaard lieveheersbeestje (*Platynaspis luteorubra*) springt er uit. Drie vondsten op plataan in drie maanden lijkt niet veel. Echter: in Limburg is deze soort gedurende het Lieveheersbeestjesproject 2015-2016 slechts acht keer waargenomen (WAARNEMING.NL). De vondsten in het overwinteringshabitat leveren dus een substantieel aandeel in het actuele verspreidingsbeeld. Van het Behaard lieveheersbeestje was bekend dat het overwintert op plataan (SEGERS, 2015).

Opmerkelijk is ook de vondst van een Achttienvleklieveheersbeestje (*Myrrha octodecimguttata*) onder de schors van een plataan te Roermond. Dit is een soort die daar, ondanks het intensieve onderzoek in 2015, niet eerder was gevonden en deze soort van dennenbossen was daar eigenlijk ook niet te verwachten (AKKERMANS, 2016).

Belang winterwaarnemingen

Voor de meeste van de dertien aangetroffen soorten lieveheersbeestjes lijkt overwintering onder de schors van plataan slechts een toevalligheid. Voor twee soorten, Behaard lieveheersbeestje en Harlekijnlieveheersbeestje, lijken platanen van meer belang te zijn.

TABEL 1

Overzicht van de onder de schors van platanen (*Platanus spec.*) gevonden lieveheersbeestjes (n is het aantal onderzochte bomen = 160).

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	aantal waarnemingen	percentage (n=160)
Lieveheersbeestjes			
Harlekijnlieveheersbeestje	<i>Harmonia quadripunctata</i>	33	21%
Aziatisch lieveheersbeestje	<i>Harmonia axyridis</i>	21	13%
Vloevlek lieveheersbeestje	<i>Oenopia conglobata</i>	18	11%
Tweestippelig lieveheersbeestje	<i>Adalia bipunctata</i>	7	4%
Zevenstippelig lieveheersbeestje	<i>Coccinella septempunctata</i>	5	3%
Bruin lieveheersbeestje	<i>Aphidecta oblitterata</i>	4	3%
Meeldauwlieveheersbeestje	<i>Halyzia sedecimguttata</i>	4	3%
Behaard lieveheersbeestje	<i>Platynaspis luteorubra</i>	3	2%
Roomvlek lieveheersbeestje	<i>Calvia quatuordecimguttata</i>	1	1%
Heidelieveheersbeestje	<i>Chilocorus bipustulatus</i>	1	1%
Vijfstippelig lieveheersbeestje	<i>Coccinella quinquepunctata</i>	1	1%
Achttienvlek lieveheersbeestje	<i>Myrrha octodecimguttata</i>	1	1%
Zestienstippelig lieveheersbeestje	<i>Tytthaspis sedecimpunctata</i>	1	1%

Of de dieren daadwerkelijk platanen opzoeken omdat juist die geschikte overwinteringsplekken bieden, toont dit onderzoek niet aan. Andere overwinteringsobjecten dan platanen, bijvoorbeeld stammen van dennen (*Pinus spec.*), sparren (*Picea spec.*) of esdoorns (*Acer spec.*) zijn niet onderzocht, zodat vergelijking niet mogelijk is. Wel illustreert het platanenonderzoek dat niet volstaan kan worden met inventariseren van het zomerhabitat van lieveheersbeestjes, maar dat inventarisatie van winterverblijfplaatsen een waardevolle aanvulling geeft.

Dankwoord

Met dank aan Martine Lemmens voor het kaartje, Jan Cuppen voor het kritisch doorlezen van het manuscript en Walther van der Coelen en Pierre Grooten voor de hulp bij het ‘platanenschillen’.

Reinier W. Akkermans, Wilhelminalaan 47, 6042 EL Roermond, e-mail: reinier.akkermans@home.nl

Literatuur

- AKKERMANS, R.W., 2016. De grote lieveheersbeestjes in en om Roermond. Natuurhistorisch Maandblad 105(5): 93-99.

- AKKERMANS, R.W., 2017. Plataangebonden wantsen in Limburg: Plataanriderwants en Plataannetwants. Natuurhistorisch Maandblad 106(9):159-163.
- CUPPEN, J., V. KALKMAN & G. TACOMA, 2015. Veldklapper Lieveheersbeestjes. EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- CUPPEN, J., V. KALKMAN & G. TACOMA, 2017. Verspreiding, biotoop en fenologie van de Nederlandse lieveheersbeestjes (Coleoptera: Coccinellidae). Entomologische Berichten 77 (3): 147-187.
- NEDVĚD, O., 2015. Ladybird beetles (Coccinellidae) of Central Europe. Academia, Praha.
- SEGERS, S. (Ed.), 2015. Velddeterminatietabel voor de lieveheersbeestjes van West-Europa (Chilocorinae, Coccinellinae, Epilachninae & Coccidulinae): met larvetabel. Jeugdbond voor Natuur en Milieu vzw, Gent.

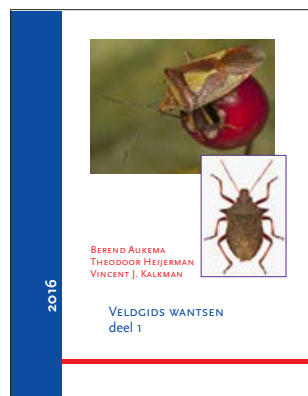
BOEKBESPREKING

VELDGIDSEN VOOR WANTSSEN

BEREND AUKEMA, THEODOOR HEIJERMAN & VINCENT J. KALKMAN, 2016. Veldgids wantsen deel 1. EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden. 79 pagina's. Prijs € 5,- (exclusief porto). Te bestellen per e-mail: eis@naturalis.nl.

MARIE-EVE CHARLOT & STÉPHANE CLAEREBOUT, 2016. Clé de détermination photographique des "punaises des bois" ou Pentatomoides de Belgique. Cercles des Naturalistes de Belgique, Vierves sur Viroin. 112 pagina's. Prijs € 23,- (exclusief porto). Te bestellen per e-mail: cnbeducation@skynet.be.

De oprichting van een wantsenstudieclub, de uitgifte van een wantenposter en nu de uitgifte van een Nederlands determinatieboekje voor wantsen betekent: het is 'wantsentijd'. De komende twee jaar staan de wantsen volop in de aandacht. Wantsen zijn een grote insectengroep met als opvallend gemeenschappelijk kenmerk het driehoekje op de rug.

EIS Kenniscentrum insecten brengt de komende twee jaar in samenwerking met Waarneming.nl de verspreiding van de grote soorten wantsen in Nederland in kaart. Letterlijk in kaart brengen, want het doel is de uitgifte van een verspreidingsatlas. Tot de in deze veldgids behandelde soortgroepen behoren onder andere Glasvleugelwantsen, Randwantsen en Schildwantsen. Vaak opvallende dieren, maar de soorten zijn niet altijd even gemakkelijk van elkaar te onderscheiden. Als hulpmiddel heeft

EIS dit determinatieboekje samengesteld met de 86 in Nederland voorkomende grote soorten wantsen. Per soort wordt informatie over biotoop, voorkomen, fenologie en herkenning gegeven. Elke soort is afgebeeld (chapeau voor fotograaf Theodoor Heijerman). Er is geen determinatiesleutel aanwezig. Eenmaal een beetje gewijs in de families is dat verder geen probleem, want al plaatjes kijkend kun je de dieren op naam brengen. Dat geldt alleen voor de volwassen dieren. Zoals veel insecten kennen wantsen diverse nymfenstadia en die staan er niet in. Dat is een gemis. De nymfen lijken vaak weinig op de adulten en je komt ze veelvuldig tegen. Misschien een verbeterpunt bij de tweede druk: het toevoegen

van afbeeldingen van nymfen. Zoals de titel van de veldgids aangeeft zullen er meer delen verschijnen, zodat uiteindelijk voor alle 641 soorten wantsen determinatiewerkjes zullen verschijnen. Kortom: een goed initiatief van EIS, dat naar meer smaakt. Deel 1 is een aanrader, zeker gezien de prijs.

Wil je toch ook een determinatiesleutel, foto's van nymfen en detailfoto's van de verschillen tussen nauw verwante soorten? Dat kan, maar dan wel in het Frans. In Wallonië is een boekje uitgegeven door de Cercles des Naturalistes de Belgique over de Schildwantsen (Punaises). Bijzonder fraai geïllustreerd. Alle Nederlandse soorten staan erin, plus enkele soorten die nu nog uitsluitend in Wallonië voorkomen. Mogelijk dat sommige daarvan binnen enkele jaren ook in Limburg zullen opduiken. Vanwege de vele met foto's geïllustreerde determinatiekenmerken zeer de moeite waard, maar nogmaals: wel alles Franstalig.